

e. jongelui, kijkt nu zelf maar, of de Heer Stap juist weergeeft.

Ik citeerde letterlijk.

Het „Geref. Jong. Blad“ niet.

Ik vroeg herhaaldelijk: leg nu eens even naast elkaar die twee citatenreeksen.

Het gebeurde niet.

Het gebeurt NOG NIET.

En dat begin ik nu langzamerhand een zonde te vinden van het „Geref. Jong. Blad“. Een zonde, die ik blijf zien ondanks de vele woorden, die van deze herhaalde concrete vraag de aandacht afleiden. Als het „Geref. Jong. Blad“ flingevoelig geweest was, zou het direct afgevoelen zijn op dat concrete verzoek, die concrete beschuldiging.

Ik vraag nog eens: leg aan uw jongelingen voor die beide citatenreeksen. **Beide.**

K. S.

HET BOEK VAN DE WEEK

De herdruk van Dr van der Does' boek over de Afscheiding.

Nog geen half jaar na de verschijning van Dr van der Does' boek over de Afscheiding („De Afscheiding in haar wording en beginperiode“, uitg. W. D. Meinema, Delft), is een tweede druk uitgekomen.

In „De Reformatie“ van 6 Oct. 1933 is in een uitvoerig artikel over het boek gehandeld en ik kan dus den belangstellenden lezer naar die bespreking verwijzen.

Slechts dient opgemerkt te worden, dat het én in den tekst én in de illustratie uitbreiding heeft ondergaan. Ruim 20 bladzijden zijn toegevoegd, die o.m. nadere mededeelingen bevatten omtrent de figuren van Mevr. de Cock en Ds Brummelkamp. Vooral die aangaande den laatstgenoemde, onder den titel „Ds Brummelkamp in de verdrukking“ aan het zevende hoofdstuk toegevoegd (echter onder een verkeerd nummer, VII i.p.v. VIII), zijn belangwekkend. Ze geven een overzicht van de processen-verbaal, die in de jaren 1835 tot 1837 tegen Ds Brummelkamp zijn opgemaakt, wegens verboden prediking. Het zijn er niet minder dan 32.

Hun aantal, zoowel als het feit, dat ze uit onderscheidene en soms ver uiteengelegen gemeenten afkomstig zijn bewijst wel heel duidelijk, hoe heftig en intrinsiek de vervolging van de Afscheidenen geweest is, niet maar het werk van een of anderen bijzonder vijandigen magistraat, doch een algemeene actie, die op bepaalde politionele instructies rustte. Het tevoorschijn brengen van dat materiaal zal ongetwijfeld Dr van der Does veel moeite hebben gekost, maar hij heeft er een onweerlegbare documentatie mee gegeven van een historisch feit, dat men niet altijd in zijn juiste proporties heeft gezien.

Van de toegevoegde illustraties heeft mijn aandacht getrokken die van den koren-molen te Wapenveld (t.o. pag. 144), welks eigenaar, Steven Jans Mulder, de gewoonte had aan de wiken een bepaalden stand te geven, als er militairen in de omgeving waren om eventuele godsdienstoefeningen te verhinderen, om zoo de vrienden te waarschuwen. Deze (mij ten minste) onbekende list getuigt ook weer van hetzelfde verschijnsel als de processen-verbaal, dat de overheidsbemoelingen zich niet tot enkele gevallen en bepaalde gelegenheden beperkt hebben.

De aankondiging van dezen herdruk geeft mij de gelegenheid ter nadere aanvulling van het bovengenoemde artikel in ons blad, mee te deelen, dat Dr van der Does op een van de door mij gemaakte opmerkingen gereageerd heeft in een feuilleton in „Woord en Geest“ van 29 Dec. 1933. Ik had geschreven, dat Dr van der Does niet voldoende bewees, dat de kring der Afscheidenen niet met name die der heel eenvoudigen is geweest. Uit het feit, dat het eerste verloop der scheiding met zoo evidente krenking van staatsrecht en kerkrecht gepaard ging, meende ik te kunnen afleiden, dat „de betrokkenen vrijwel zonder uitzondering behoorden tot de onaanzienlijken, die in den tijd van het wordende liberalisme niet meetelden“.

In het interessante stuk in „Woord en Geest“ nu heeft Dr van der Does daarover veel materiaal aangedragen, materiaal, dat precies bevestigt, wat ik bedoeld heb. Dr van der Does classificeert in groote trekken in zijn artikel de maatschappij en begint met op den laagsten trap te stellen „de onmaatschappelijken, de a-socialen, de zwervers, zij die geen vaste woonplaats hebben, de woonwagengewoners, reizende kooplieden, venters“. Als vijfde categorie noemt hij „de intellectuelen, de predikanten, notarissen, doctoren, advocaten“, en als zesde „de menschen, die kapitaal hebben, de groothandelaars, de grootgrondbezitters, de fabrikanen“. Tusschen deze groepen in rangschikt hij dan de arbeidskringen en kleine middenstanders. En blijkens door hem gevonden processen-verbaal van samenkomsten behoorden tot deze groepen in

hoofdzaak de afgescheidenen. Hij citeert een gansche reeks van namen, met de beroepen, zooals die door den verhalende ambtenaar zijn genoteerd, en dan lezen we telkens van een molenaar, een koperslager, een veehouder, een wagenmaker, een timmerman, een visscher, enz. Inderdaad zijn dat menschen wel van een eigen zaak of bedrijf, maar dan toch zulken als ik bedoelde: eenvoudigen, en geen menschen van de categorieën, door Dr van der Does ten vijfde en zesde genoemd, zooals er wel velen onder de nakomelingen der Afscheiding te vinden zijn en die, zoo ze er toen geweest waren, wel op een of andere manier van zich zouden hebben doen hooren. (Men denke aan Groens brochure „Maatregelen tegen de Afscheidenen aan het staatsregt getoetst“ en aan zijn verdere actie.)

Dr van der Does heeft alzoo mijn indicatie op „heel eenvoudigen“ en „on aanzienlijken“ misverstaan — gelukkig, zeg ik achteraf — en zich daardoor er toe gezet de precisering te geven, die ik in zijn boek had gemist.

Het leek mij niet ondienstig van deze nadere mededeeling kennis te geven bij de aankondiging van den herdruk van zijn boek, omdat daardoor verduidelijkt is een van de punten, die ik in mijn eerste artikel daarover had genoemd.

Overigens zij herhaald de conclusie van dat artikel, die de introductie van dezen tweeden druk moge zijn bij degenen, die het boek nog niet kennen: „een boek, dat men met ingenomenheid en interesse leest“,... een boek, dat boeit, omdat het een verleden, dat ons trekt en ons eigen verleden is, op levendige manier ons voor oogen stelt.“

C. T.

UIT DE HISTORIE

Het eeuwfeest der Afscheiding.

III.

Zoo leidde God hen op den weg van de vrienden van het Réveil, van de wegbereiders van de evangelische en later moderne richting, en van de eenvoudige vromen, in de familiekringen van De Moen en Tieleman en der laatste keuze werd de hunne, zij wilden liever met de eenvoudigen verheerlijkt worden, dan te kiezen het deel van de overheerschen en van hen, die naam en stand hadden.

Naar 's Heeren voorzienig bestel kwamen deze jonge mannen in aanraking, in nauw contact met bewegingen in de Nederlandsche Hervormde Kerk, die ze moesten wederstaan, of ook die, hoewel van dezelfde gezindheid, hen niet volgden op den weg, waarop ze door de vijanden van de gereformeerde waarheid en haar belijders werden gedreven, wijl dezen zonnen op herstel der kerk, wachtten op eene nationale beweging, misschien wel meenden voor te bereiden eene meer massale actie. Echter deze aanraking met het Réveil, zijn vaders, helden en aanhangers, heeft niet dan kunnen medewerken met hen om geschiktere werktuigen te zijn voor het werk waartoe de Heere hen voorbereide en straks zou oefenen. Als ik nu lees in een onrijpe pennevrucht: „Juist door dat men de oogen sloot voor de groote beweging van het Réveil, de verdiensten van talloze groote mannen, die reeds vóór Ds de Cock opstonden, omdat men ze niet kende, eenvoudig verzwegen en steeds de verdiensten en geloofsdaden van Ds de Cock ging verkondigen, beging men de groote fout van Gods werk, zooals het geschied is, te verkleinen en werd de persoon van een eenvoudig predikant, die slechts een klein aandeel heeft gehad in de groote opwekking, te veel verheerlijkt. Dit heeft onbewust velen tegen de borst gestuit en afschrikt om mee te gaan. Ds de Cock, wiens geloof en verdiensten ik niet gaarne zou willen verkleinen, heeft op het Réveil in andere landen hoegenaamd geen invloed gehad, was een zeer eenvoudig predikant, die van heel Gods werk in het buitenland wellicht hoogstens iets afwist en is zelfs voor de geestelijke beweging in ons land van slechts zeer ondergeschikte betekenis geweest“; als ik, dit overschrijvende, het nog eens weer lees, dan vind ik verontschuldiging voor deze woorden in het feit dat ze terneergeschreven zijn door een candidaat in de rechten, die nog niet tot rijpe kennis was gekomen, van wien men nog geen rijpe vrucht kon verwachten, doch dan ben ik blij, dat ik in het L. S., dat voorafgaat aan den druk van hetgeen in een toespraak over 't Réveil op een feestdag van een onzer geref. jongelingsverenigingen en nog wel in een Groningsch dorp uit den omtrek van Ulrum werd gezegd, niet lees dat de spreker tot de uitgave besloot op uitnodiging van zijn hoorders, maar aangezien naar zijne overtuiging de jongelingsverenigingen belang hebben bij de geschiedenis des vaderlands in 't algemeen en voornamelijk bij dat tijdvak, dat aan onzen eigen leeftijd voorafgaat en waarmee onze tegenwoordige toestanden nauw verbonden zijn. De spreker besloot zijn toespraak ook in wijderen kring verkrijgbaar te stellen door de uit-

gave daarvan. Het zou van minder dierstheid getuigd hebben, en van juister kijk op personen en feiten, als de door mij geciteerde woorden niet gesproken waren in den genoemden engeren kring, noch gedrukt verkrijgbaar gesteld voor wijderen kring.

Dat De Cock op het Réveil, als historisch verschijnsel, in andere landen hoegenaamd geen invloed gehad heeft, ontken ik niet. Het ging daar in die landen aan hem vooraf. Dat De Cock van het Godswerk in het buitenland wellicht hoogstens iets afwist is een veronderstelling die gelogenstraft wordt door den inhoud van de bijzonder uitgebreide correspondentie van en met hem. Uit een brief van graaf Dirk van Hogendorp, geschreven nog vóór de Scheiding plaats greep, blijkt dat De Cock o.a. ook informeerde naar den gang der kerkelijke beweging in het buitenland. Laten we instede van den persoon van De Cock te kleinere, en dat uit gebrek aan kennis van hem en sympathie met zijn daad, liever herinneren welk een buitengewoon groote betekenis de boekjes van de baronnen van Zuylen van Nyevelt op hem hebben gehad, en dan vooral de geschriftjes van baron C. van Zuylen van Nyevelt, die juist gestorven was, toen De Cock zijn eerste schrijven zond aan Ds D. Molenaar in Den Haag. Geen naam wordt vaker en met grooter eerbied genoemd in de correspondentie van De Cock, in zijn brieven, smeekschriften enz. enz. aan den koning, en in zijn werkjes, dan die van den „zaligen baron C. van Zuylen van Nyevelt“. Roerend is de innige dankbaarheid jegens dien man bij De Cock; verder de vriendschap met diens broeder baron J. P. van Zuylen van Nyevelt. God heeft deze mannen van het Réveil op zijn weg geleid!

Hoe iemand nog in het jaar 1892 durft zeggen en schrijven dat Ds de Cock zelfs voor de geestelijke beweging in ons land van slechts zeer geringe betekenis is geweest, en dat nog wel een Groninger uit het midden van de Gereformeerde Kerken, kan ik alleen verklaren uit jeugdigen overmoed en durf en beschouw ik als een vrucht, die te vroeg werd geplukt.

Beter lijkt het mij, op Gods wijsheid te wijzen die zorg droeg door Zijn wonderbare voorzienigheid dat de „kordate jonge predikers“, die zoo schielijk na hun intrede uitgedreven zouden worden, een ieder een beroeping ontving naar de verschillende provincies van ons land, zoodat de Heere straks over heel het land Zijn haarden had, waarvan de warmte uitstraalde en de actie gevoerd werd naar alle zijden. God zorgde dat de beroeping niet tot het in afzondering gelegen Ulrum beperkt zou blijven, hoewel niemand de dag der kleine dingen verachte! Was niet de eerste kerk die het synodale juk afwierp ten dage der Doleantie het toenmaals verscholen en haast niet te bereiken en te vinden heidedorp Kootwijk?

Tegen den herfst van '34, nog vóór de Afscheiding te Ulrum, was Van Velzen reeds verbonden aan de eveneens van de hoofdverkeerswegen verre gelegen gemeente van Drogenham. Overijssel krijgt zijn Van Raalte, man van beginsel, kracht, doorzicht en uithoudingsvermogen. Gelderland is zoo rijk dat het in het oude bekende stedeke Hattem heeft een Brummelkamp, bij den aanvang gevierd, geroemd en bemind door aanzienlijk en gering in de „groote kerk“ aldaar. En dan de als scherpzinnig, bekwaam, zelfs als geniaal geprezen Scholte in Utrecht, Zuid-Holland, Beneden-Betuwe, Noord-Brabant; met naast hem en straks voor Noord-Brabant de edele en welsprekende Gezelle Meerburg, de Nathanaël naast de Johannes-figuur Brummelkamp; en eindelijk door bijzondere leiding krijgt Bekerke, dat zijn predikant naar Veen in 't land van Heusden en Altena zag vertrekken, zijn eveneens bijzonderen Buddingh.

Ik denk aan de reclameplaat voor de roode arbeiderspers. Een mannenfiguur dekt de kaart van heel het land. En hier: zeven mannen vormen het zevental dat de Heere verspreid heeft over de kerkelijke kaart van heel het land. Hij gedacht heel het volk en heel de kerk!

G. KEIZER.
(Wordt vervolgd.)

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN

Amerikaansche Synodale Klekjes.

IV.

Terwijl we deze regelen schrijven begon de Synode der Chr. Geref. Kerk in Amerika de derde week harer zittingen. Gedurende de tweede week werd er heel wat tijd genomen voor de behandeling van protesten. Want ook in Amerika laten we ter Synode duidelijk blijken dat we „Protestanten“ zijn. Ach, wat zou er heel wat minder tijd noodig zijn op synodale vergaderingen indien men betreffende sommige protestzaken wat meer lette op 't apostolisch vermaan om de minste te zijn enz. En om over zekere zaken anderen te stellen dan de voorgangers onzer kerken. Dat zou zulke kerkelijke vergaderingen heel wat tijd... en geld-

besparen. M
rekend hoev
kelijk volk
ook wel een
en geld heid
Toch moge
breedere ve
overwegen c
veel te eisch
te beslechte
Eén zaak
formatie"-le
minder tijd
aan den na
bekend door
de Kannib
Geref. Ke
Soedan, se
United Miss
de drie zult
na het we
voorzetten.
kring zijn, e
en hun on
rangen, we
sproken om
der Chr. G
echter den
woordige, o
komst in de
heid vast te
deze zaak m
met de geuz
Heel wat
een besluit
herziene Ar
voor gemeen
verzen enz.
Koning Jac
bezwaar op
misverstaan
beteekende
Vertaling. I
nomen reso
meer dan e
sche overze
de jongste
taal als de
Als gewo
bestudeeren
„Hollandsch
structie der
er op aan c
logische st
„Teekenen
landsch, oc
J. van Bove
zijn blad:
Er zijn ne
land welke
dienstoeft
onder hen,
kunnen. Zij
klanken en
huns harten
eener vrees
zelfde betee
Nu komt
voor, dat e
den predik
landsche ta
Vele woord
men kan be
zijn, om de
gebrekkig
haar niet
een slechter
ook al is me
De meeste
aan Calvin
worden doe
Amerikanise
Nederlands
waarop zij
Ook van
voorstellen
De Synod
der Nederla
is aan hen
aan Calvin
op bereken
Calvin Senn
het College
Verder w
van College
om de ken
deren. Stud
grond" heb
om de Ned
is te gebr
op voldoen
bleem wor
len waarin
gevallen m
worden doc
schreven g
op die wij
Het zal
moeilijk va
bleem ons